

קטע קריאה 6

קראו בעיון את הקטע, וענו על השאלות שאחרייו.

- (1) רבים נוהגים לייחס את ראשיתו של המדע המודרני לסר אייזיק ניוטון. ניוטון, אשר נודע כמגלה כוח הגרביטציה וממציא החשבון הדיפרנציאלי, אמנם קידם את "הפילוסופיה של הטבע", כפי שנקראו המדעים באירופה של המאה השבע-עשרה, בצעדי ענק, אך אפילו לאורו ישנם אחרים שלא ניתן להתייחס לתרומותיהם בביטול. בציטוט ידוע כתב ניוטון למדען בן-זמנו: "אם הרחקתי ראות יותר מאחרים, היה זה כי עמדתי על כתפי ענקים." " אך מי יכולים להיות אותם ענקים שלצידם ייראה הענק המדעי ניוטון כקטן קומה?

- (10) כחמישים שנה לפני הולדת ניוטון פעל המדען, האסטרונום והפילוסוף גלילאו גליליי באיטליה. תפיסותיו של גלילאו לגבי הידיעה האנושית וגבולותיה היו מהפכניות לתקופתו. בניגוד לראשי הכנסייה ששלטו באותן שנים בארצו, סבר גליליי שידיעה יש להשיג על-ידי עריכת ניסויים וניתוח תוצאותיהם. סברה זו, הנשמעת כמעט מובנת מאליה לבן העת החדשה, זעזעה את אמות הסיפים של התפיסה השלטת אשר גרסה שכל הידיעה הנדרשת לאדם על העולם נמצאת בספרים שחוברו על-ידי הקדמונים, ובפרט בספר התנ"ך ובכתביו של הפילוסוף היווני אריסטו, "אדון היודעים". בהתאם לתפיסתו, ערך גלילאו ניסויים שכללו גלגול כדורים על פני מישורים משופעים, צפייה בכוכבים בעזרת טלסקופ ומדידת זמני המחזור של מטוטלות. גלילאו אף ייחס חשיבות רבה למתמטיקה ומיוחסת לו האמירה כי ספר הטבע כתוב בשפת המתמטיקה והאותיות הן צורות גיאומטריות. ניתן לומר בלי חשש, כי הפילוסוף והמתמטיקאי הצרפתי רנה דקארט היה מסכים עם קביעתו זו.

- תרומותיו של דקארט למדע המודרני ולפילוסופיה המערבית הן נרחבות כשם שהן עמוקות. את ההשראה לאחת מתרומות אלו, ואולי המשמעותית שבהן, קיבל דקארט מצפייה בזבוב במעופו. בזיכרונותיו מתואר הרגע שעלתה בו המחשבה שניתן לתאר לכל אדם את מיקומו של הזבוב בחדר על-ידי מדידת המרחק שלו מקירות החדר ומתקרתו. בעקבות רעיון זה סרטט דקארט את מערכת הצירים הידועה כ-"מערכת צירים קרטזית". בעזרת מערכת צירים זו ניתן היה לחשב מסלולי כוכבים, מעוף קליעים ולמעשה כל סרטוט גיאומטרי באשר הוא בעזרת חישובים מספריים. בשלו התנאים להופעת תורת החשבון הדיפרנציאלי של סר ניוטון. הוכחה ניצחת בידי הטוענים שההתפתחויות המדעיות הן שהביאו להופעה זו ולא גאוניותו של ניוטון בלבד, היא העובדה שממש באותה עת בה פיתח ניוטון את תורתו, פיתח אותה בנפרד גרמני בשם גוטפריד לייבניץ.

- (20) המדענים גלילאו ודקארט יכולים להיות הענקים המדוברים, אך ישנה גם אפשרות נוספת. מלבד היותו מדען מבריק היה ניוטון ידוע כקנאי לכבוד וליוקרה המיוחסים למדען בזכות עבודתו המדעית, אשר לא אהב לחלוק את עבודתו עם אחרים. המכתב שממנו לקוח הציטוט שייך לתכתובת בין סר ניוטון לבין רוברט הוק. הוק טען שניוטון גנב ממנו רעיונות בנוגע לכבידה. מבחינה גופנית, היה הוק גיבן ונמוך קומה. מהציטוט שהובא ניתן להבין שניוטון אכן נעזר בעבודתם של אחרים (הוא אף נוקב בשמו של דקארט בתחילת אותו משפט). ניתן לפרש את הציטוט גם כהתייחסות פוגענית לאפשרות שאחד מאחרים אלו הוא הוק קטן המימדים.

* שמו של דקארט נכתב בלטינית כ"קרטז".

השאלות

1. מהי "הפילוסופיה של הטבע" (שורה 2)?

- (1) המדע המודרני
- (2) המדעים באירופה של המאה השבע-עשרה
- (3) כח הגרביטציה
- (4) החשבון הדיפרנציאלי

2. על פי "התפיסה השלטת" (שורה 11), איזה מהבאים נחשב מקור סביר להשגת ידיעה על העולם?

- (1) עריכת ניסוי מדעי לבדיקת השערות
- (2) איסוף מידע על-ידי חמשת החושים
- (3) עיון בכתביו של אריסטו
- (4) קריאה בספר הטבע הכתוב בשפת המתמטיקה

3. "גלגול כדורים על פני מישורים משופעים" (שורה 13) מובא בקטע כדוגמה ל-

- (1) פעולה שבוצעה על-ידי גלילאו על-מנת לכתוב את ספר הטבע
- (2) ניסוי שערך גלילאו כדי לסתור את אריסטו ואת הכנסייה
- (3) מחקר שערך גלילאו ואשר זעזע את אמות הסיפים של התפיסה השלטת
- (4) ניסוי שערך על-מנת להשיג ידיעה על פי תפיסתו של גלילאו

4. פיתוח החשבון הדיפרנציאלי באופן עצמאי על-ידי לייבניץ (שורה 25) מובא בקטע כהוכחה לכך ש-

- (1) התפתחויות בתחום המדע תרמו להופעת חשבון זה, ולא רק גאוניותו של ניוטון
- (2) בדומה לניוטון, כל אדם אחר לאור אותן התפתחויות סביר שהיה מפתח תורה זו
- (3) גדולתו של לייבניץ אינה נופלת מזו של ניוטון ואולי אף מעפילה עליה
- (4) רנה דקארט קידם את המדע המודרני יותר מניוטון, אשר המשיך את עבודתו

5. מן הכתוב בפסקה האחרונה ניתן להסיק כי ניוטון _____ שנעזר בעבודתו של הוק. מסקנה זו מחזקת על-ידי העובדה שהוק היה נמוך קומה משום ש _____.

- (1) אישר / ניוטון ניסה להחמיא לו במכתבו ולתארו כ"ענק מדע" שעל כתפיו עמד
- (2) הכחיש / ניוטון טען שהאדם שבו נעזר היה גבה קומה כמו רנה דקארט
- (3) אישר / ניוטון היה ידוע בחיבתו למשחקי מילים והיפוך משמעויות
- (4) הכחיש / הערתו של ניוטון בקשר לענקים נועדה כנראה כדי להעליב את הוק

6. על פי הקטע, מי מהבאים מתאים להיות אחד מהענקים עליהם מדבר ניוטון במכתבו?

- (1) אריסטו
- (2) גוטפריד לייבניץ
- (3) גלילאו גליליי
- (4) אף אחד מהנוכחים לעיל

קטע קריאה 7

קראו בעיון את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

- (1) אחד הסגנונות האמנותיים הרווחים שהתפתחו בצרפת במאה ה-19 היה האוריינטליזם. משמעות המילה אוריינט היא מזרח. במאות ה-18 וה-19, צרפת, כמו אנגליה ומדינות אירופאיות אחרות, השתלטה על אזורים רבים ממזרח לה ברחבי המזרח התיכון וצפון אפריקה. התפשטות גיאוגרפית ופוליטית זו אפשרה לציירים כמו אז'ן דלקרואה וז'אן אוגוסט אנגר להיחשף לתרבויות שונות מהתרבות המערב אירופאית, ולתאר את החיים בארצות כמו אלג'יריה, תוניס וטורקיה. רבים מהציירים תיארו נושאים אקזוטיים כגון מסעות ציד של חיות טרף פראיות, שוקי רחוב עמוסים בסחורות ומרחצאות מוזהבות. תיאורים אלו אפשרו הצצה לעבר עולם מרגש ואחר, וההתייחסות אליהם הייתה כאל תיאור כמעט תיעודי של ההווי המזרחי.
- (10) הסגנון האוריינטליסטי זכה לפופולריות רבה בקרב קהל שוחרי האמנות האירופאים במאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20. הספר "אוריינטליזם" שפרסם אדוארד סעיד בשנת 1978 שינה מן היסוד את הדרך בה נתפסים במערב הציורים האוריינטליסטיים. סעיד מותח ביקורת חריפה על הדרך בה תואר המזרח על-ידי אנשי המערב שנחשפו אליו. הטענה המרכזית בספרו היא שבהתנגשות בין התרבות האירופאית והתרבויות המזרחיות, מטייל מערבי אינו מסוגל לראות את התרבות המקומית בעיניים אובייקטיביות. כדי להצדיק את ההשתלטות הכלכלית והפוליטית על ארצות המזרח יש לאדם המערבי אינטרס לבסס עליונות אירופאית ונחיתות של כל מי שמייצג את "האחר". הוא טוען גם שעל-מנת להדגיש את נחיתות "האוריינט" רודדו ההבדלים בין הארצות השונות במערב אסיה וצפון אפריקה, עד כדי המצאת תרבות "אוריינט" אחידה אחת שאין לה אחיזה במציאות. לפי ביקורת נוספת בספר, המבקרים המערביים ובהם אמנים, באו מחברה שמרנית ומאקלים אירופאי סגירי. בתיאורם את המזרח נתנו לעצמם דרוך לחשוף את תשוקותיהם ואת מאווי ליבם שנחשבו בלתי מוסריים באירופה. לפיכך, אין בציורים תיאור ממשי של החיים במזרח כי אם תיאור של עולם דמיוני בו מוגשמות משאלות לבם הכמוסות של הציירים.
- (15) ביקורתו של סעיד הוטחה לא רק בציירים ואמנים בני המאה ה-19 אלא בעיקר בחוקרים שפרסמו מאמרים מדעיים על מדינות האוריינט, הן בעבר והן בתקופת כתיבתו של הספר. ממדענים ואנשי אקדמיה מצופה רמת אובייקטיביות ומהימנות גבוהה מזו של אנשי אמנות ולפיכך חוקרים מערביים חשו שספרו של סעיד מערער את תקפות עבודתם. חוקרים רבים השיבו להצביע הביקורת של סעיד במאמרי ביקורת נגדית בהם נטען בין השאר שספרו של סעיד רצוף אי-דיוקים, ושבהתייחסותו לכלל חוקרי התרבות המערביים כאל מקשה אחת הוא מבצע הכללה דומה לזו שנגדה הוא יוצא.
- (20) בעוד שביקורתו של סעיד כלפי אנשי האקדמיה התקבלה באופן שנוי במחלוקת, עולם האמנות אימץ באופן כמעט מוחלט את טענותיו של סעיד. מאז פרסום הספר, ירדה קרנם של יצירות הציירים האוריינטליסטים. המושג "אוריינטליזם", שבעבר תיאר את נושא הציור ותו לא, קיבל משמעות נלווית שלילית - כיום השוואת צייר או יצירה לעבודות האוריינטליסטים משמשת בעיקר כדרך גינוי על דרך תיאורו את ה"אחר".
- (25) בעוד שביקורתו של סעיד כלפי אנשי האקדמיה התקבלה באופן שנוי במחלוקת, עולם האמנות אימץ באופן כמעט מוחלט את טענותיו של סעיד. מאז פרסום הספר, ירדה קרנם של יצירות הציירים האוריינטליסטים. המושג "אוריינטליזם", שבעבר תיאר את נושא הציור ותו לא, קיבל משמעות נלווית שלילית - כיום השוואת צייר או יצירה לעבודות האוריינטליסטים משמשת בעיקר כדרך גינוי על דרך תיאורו את ה"אחר".
- (30) בעוד שביקורתו של סעיד כלפי אנשי האקדמיה התקבלה באופן שנוי במחלוקת, עולם האמנות אימץ באופן כמעט מוחלט את טענותיו של סעיד. מאז פרסום הספר, ירדה קרנם של יצירות הציירים האוריינטליסטים. המושג "אוריינטליזם", שבעבר תיאר את נושא הציור ותו לא, קיבל משמעות נלווית שלילית - כיום השוואת צייר או יצירה לעבודות האוריינטליסטים משמשת בעיקר כדרך גינוי על דרך תיאורו את ה"אחר".

השאלות

1. לפי הפסקה הראשונה, מה אינו נכון לגבי הסגנון האוריינטליסטי?

- (1) הוא תיאר אורח חיים מזרחי
- (2) הוא אפיין ציירים ממוצא אלג'יראי, תוניסאי וטורקי
- (3) הוא התפתח במאה ה-19
- (4) הוא תיאר סצנות בצורה שאיננה תיעודית לחלוטין

2. איזו מילה מתוך הבאות סביר להוסיף בתחילת המשפט "הספר 'אוריינטליזם' שפרסם אדוארד סעיד... " (שורות 10-11)?

- (1) ואכן
- (2) אולם
- (3) לפיכך
- (4) אילולא

3. מה מהבאים אינו מופיע בקטע כחלק מטענותיו של סעיד?

- (1) אנשים במערב מתעלמים מהבדלים בין עמי המזרח השונים
- (2) בתיאור המזרח מושפעים האוריינטליסטים משיקולים פוליטיים וכלכליים
- (3) חוקרי תרבות מערביים פרסמו מאמרים שאינם אובייקטיביים ביחס למדינות המזרח התיכון וצפון אפריקה
- (4) ציירים אוריינטליסטים תיארו את הווי החיים במזרח בהתאם לאמות המוסר והשמרנות האירופאיים

4. לפי הקטע, הציירים והחוקרים דומים בכך ששניהם -

- (1) הגיבו על חיצו הביקורת של סעיד
- (2) תיארו את האוריינטל כעולם דמיוני
- (3) היוו מטרה לביקורת בספר "אוריינטליזם"
- (4) התייחסו לטענותיו של סעיד באופן שנוי במחלוקת

5. "הכללה דומה לזו שנגדה הוא יוצא" (שורות 27-28). כלומר, דומה להכללתם של -

- (1) כל ארצות מערב אסיה וצפון אפריקה
- (2) כל אנשי האמנות בני המאה ה-19
- (3) מאווי ליבס של כל הציירים האוריינטליסטים
- (4) כלל חוקרי התרבות המערביים

6. בפסקה האחרונה מתואר תהליך אותו עברה המילה "אוריינטליזם". איזו מהמילים הבאות עברה תהליך דומה?

- (1) "חלמאיי": תיארה בעבר תושבי עיר מסוימת, וכיום משמש לתיאור דבר טיפשי וחסר הגיון
- (2) "בוטיק": הייתה במקור מילה בצרפתית, וכיום משמשת גם בשפה העברית ובשפות נוספות
- (3) "גלישה": שימשה במקור לתיאור מושג מעולם הספורט, והיום משמשת גם לתיאור מושג מעולם המחשבים
- (4) "לקלס": מילה שמשמשת לשתי משמעויות מנוגדות - לשבח מחד גיסא, וללעוג מאידך גיסא

קטע קריאה 8

קראו בעיון את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

ההתיישנות היא מחסום המונע מתובע לממש זכות שהקנה לו הדין. מהי ההצדקה לפגיעה בזכותו המהותית? לכך קיימים שלושה הסברים מסורתיים. הראשון שבהם מתמקד בתובע: "... ההולך לישון על זכויותיו, אינו זכאי לעזרת בית המשפט...". כפי שנראה בהמשך, קיים אינטרס ציבורי של בירור מהיר של סכסוכים. ההתיישנות היא איפוא מעין סנקציה המופעלת נגד התובע שפעל בניגוד לאינטרס זה. (5)

ההסבר השני להתיישנות נעוץ ברצון להגן על הנתבע: "...שעם חלוף תקופה ארוכה אין לצפות עוד מהנתבע שישמור על ראיותיו להגנתו, ואין להטרידו בתביעה שכבר יתקשה להתגונן מפניה". נימוק זה, הגם שהוצג כהמשכו של הנימוק הראשון, הוא בעל קיום משלו. גם אם לא ישן התובע על זכויותיו, עדיין ראוי להגן על הנתבע מפני תביעות שההגנה עליהן קשה בשל חלוף הזמן.

(10) ההסבר השלישי להתיישנות חורג מעבר לצדדים. קיימת תחושה אינטואיטיבית כי אין עניין ציבורי במימוש עילות שהורתן בעבר הרחוק. מעבר הזמן כמו מקהה את הנחיצות שבמימוש זכויות מהותיות.

מול שלושת הסברים אלה ניצבת זכותו של התובע. כיצד ראוי לאזן אינטרסים מנוגדים אלו? משקלם של האינטרסים השונים אינו קבוע והוא משתנה מהקשר עובדתי אחד למשנהו. נבחן את משקלם של האינטרסים השונים בהקשר של תביעות עקב מחלות סמויות. מחלה היא סמויה כאשר עובר פרק זמן ניכר בין מועד היווצרותה בתוך הגוף לבין ביטוייה הסימפטומטי, דהיינו: כאשר קיימת תקופה ארוכה שבה המחלה מקננת בגוף מבלי שניתן לחוש בסימניה. חולף פרק זמן ארוך, לעתים עשרות שנים, עד שהמחלה נותנת אותותיה. שיקול הסנקציה נגד התובע שישן על זכויותיו הוא בעל משקל מועט בהקשר זה שבו נובע העיכוב במימוש הזכות מגילוי מאוחר של יכולת המימוש. (15) (20)

ראוי להפעיל סנקציה זו נגד התובע רק כאשר מחדל במימוש הזכות הוא בלתי סביר. גם שיקול ההגנה של הנתבע אינו רב-משקל כאשר מדובר במחלות סמויות. כדי להצליח בתביעתו צריך התובע להניח תשתית עובדתית, למשל - לכך שנחשף לחומר מסוכן במקום עבודתו, להוכיח את אשמתו של הנתבע בהקשר זה, וכן קשר סיבתי בין האשם לנזק. מאחר שהנתבע הוא לרוב מעסיקו של התובע, ניתן להניח שלא יתקל ביותר קשיים מאלו של התובע בהשגת חומר הראיות, ואף ההיפך הוא הנכון. (25)

מהו משקלו של אינטרס סופיות הדיון? כל עוד מדובר במספר קטן של תביעות מאוחרות, אין סופיות הדיון פוגעת פגיעה של ממש בזכויות המהותיות. שונה המצב בהקשר המחלות הסמויות. בארצות הברית בלבד, הוגשו עד היום עשרות אלפי תביעות בנושא מחלות סמויות ומאות תביעות נוספות מדי שנה. סופיות הדיון, אם כך, תפגע בעשרות או מאות אלפי בני אדם, ואין העדפתו של אינטרס זה סבירה. (30)

השאלות

9 תגובות

התובע שישן על זכויותיו -

1. התובע שישן על זכויותיו -

- (1) לא יכול היה להגיש תביעה בשל מצבו הבריאותי
- (2) לא ידע שיש לו זכויות והוא יכול להגיש תביעה
- (3) לא שמר על ראיות ולכן לא יכול להגיש תביעה
- (4) לא הגיש תביעה למרות שידע שיש לו זכויות לכך

2. מהן שלוש הסיבות המצדיקות קיום עיקרון ההתיישנות?

- (1) שנתו של התובע, חוסר ראיות, הזמן הרב שעבר מרגע הפגיעה
- (2) חוסר זכאות של התובע, הטרדתו של הנתבע, ההכבדה על הציבור
- (3) אי-עמידה בזמנים של התובע, הגנה על הנתבע, אינטרס סופיות הדיון
- (4) סנקציה על התובע, חוסר אשמתו של הנתבע, חוסר עניין ציבורי

3. מה דעתו של המחבר לגבי עיקרון ההתיישנות בנושא מחלות סמויות?

- (1) המחבר אינו תומך בהחלת עיקרון ההתיישנות במקרים כאלו
- (2) המחבר תומך בהחלת עיקרון ההתיישנות במקרים כאלו
- (3) המחבר סבור כי יש לשקול כל נושא לגופו, בהתאם למשקלם של האינטרסים השונים
- (4) המחבר אינו מתייחס כלל לעיקרון ההתיישנות בהקשר זה

4. מדוע אינטרס סופיות הדיון אינו מקובל בנושא מחלות סמויות?

- (1) משום שהדיון לעולם אינו סופי במצבים אלו
- (2) משום שמדובר בפגיעה בעשרות אלפי אנשים
- (3) משום שהאינטרס הציבורי הוא להפחית את מספר התביעות
- (4) משום שמחלות סמויות מתגלות רק לאחר זמן ממושך מאוד

5. מה היא לדעתך כותרת מתאימה לקטע?

- (1) התיישנות של מחלות
- (2) האינטרס הציבורי בנושא ההתיישנות
- (3) מחלות סמויות בארצות הברית
- (4) אינטרסים מנוגדים בהפעלת חוק ההתיישנות

קטע קריאה 9

קראו בעיון את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

- (1) בשנת 1880 הבניין הגבוה בעולם היה כנסייה שהתנשאה לגובה 151 מטרים. חמישים שנה לאחר מכן היה גובהו של הבניין הגבוה בעולם 319 מטרים, ונכון לשנת 2012 הבניין הגבוה בעולם מיתמר לגובה של כ-830 מטרים ומשמש כמלון, כמרכז מסחרי וכבניין משרדים. אין ספק כי גורדי שחקים הם מהמאפיינים הבולטים ביותר של המאה ה-20 באדריכלות, וחל גידול עצום הן בגובהם, הן במספרם, והן בייעודי השימוש שלהם. (5)
- בעקבות המהפכה התעשייתית שהתרחשה במחצית המאה ה-19, החל תהליך הגירה המוני של כפריים אל ערים מרכזיות. תהליך עיור זה הוביל לצפיפות שעודדה בנייה לגובה. במקביל התפתחו חידושים טכנולוגיים שהוכחו כחיוניים לפריחת גורדי השחקים. המצאת המעלית והשיפורים הבטיחותיים שהוכנסו בה היוו תנאי מרכזי לאפשר בניית בניינים בני עשרות קומות. מפעלים שהוקמו לייצור וחישוב פלדה אפשרו פיתוח טכניקות בנייה שמשלבות קורות פלדה ובטון מזוין כך ששלד הבניין קל יחסית וחזק מספיק לתמיכה בבניין רב-קומות. אחד מהסגנונות האדריכליים הראשונים שהתפתחו במאה ה-20 בתחום גורדי השחקים היה "אסכולת שיקגו", ובו הושארו קורות הפלדה ועמודי הבטון חשופים כסמל לחדשנות. בנוסף, חוזקו של השלד אפשר לאדריכלי האסכולה להציב בחזית הבניין חלונות זכוכית גדולי מימדים שהפכו למאפיין מרכזי בבניית גורדי שחקים עד ימינו. (10)
- (15) פרט לצורך לתמוך במשקל עצום על שטח קרקע קטן יחסית, בניית גורד שחקים אוצרת בחובה בעיות פיזיקליות רבות נוספות. אסונות טבע כגון רעידות אדמה או סופות עלולים להפעיל לחצים מסוגים שונים על גורדי שחקים, ולולא אלו ייבנו בצורה הולמת, עלולות להיות לכך תוצאות הרסניות. מסמר הנעוץ בקיר ועליו תלויה תמונה מייצג באופן פשטני את הכוחות הפועלים על גורדי שחקים ואת ההתמודדות עם כוחות אלו: שני סיכונים עיקריים מאיימים על יציבות המסמר - יציבות הקיר ומשקל התמונה. אם הקיר אינו יציב ומועד לתזוזות, יש לנעוץ את המסמר עמוק יותר בקיר. נוסף על כך, (20) ככל שמשקל התמונה התלויה על המסמר גדול יותר, כך יש לתכנן ביתר קפידה את החומר ממנו עשוי המסמר ואת הזווית בה הוא ננעץ בקיר. באותו אופן, במקומות בהם הסיכון לרעידות אדמה גבוה, יסודות הבניינים עמוקים ומתפרשים על שטחים גדולים, ובאזורים בהם הרוחות עזות נבנים גורדי שחקים שחלקם העליון פירמידלי או ספירלי כך שתנועת האוויר לא תכופפם. אפילו תופעת טבע שגרתית כברקים מסכנת גורדי שחקים שכן גובהם הופך אותם ללוכדי ברקים. שלד הבניין נדרש (25) לאפשר למטען החשמלי העצום של הברק להגיע אל האדמה מבלי לקצר את מערכות החשמל של הבניין ולפגוע ביושבויו.
- נוסף על האילוצים בבניית גורד השחקים עצמו, אל לאדריכל להתעלם בתכנון הבניין מהשפעתו על הסביבה. גורד שחקים שובר את קו הרקיע העירוני ומשפיע על הנוף הנראה ממרחקים. הוא אמנם מעלה את ערך הקרקע באזורו, אך רבבות האנשים החיים ועובדים בו עלולים לשתק את התנועה בעיר, אם לא יסופקו דרכי גישה מתאימות ואלפי מקומות חנייה. תכנון לקוי עשוי גם לגרום להצללה שתחשיך בניינים ורחובות שלמים. גורד שחקים משפיע אפילו על זרימת האוויר בסביבתו, ולמרגלותיו עלולים העוברים והשבים להיקלע למערבולות רוח. (30)

השאלות

1. לפי הפסקה הראשונה חל גידול עצום בשלושה היבטים של גורדי שחקים: "הן בגובהם, הן במספרם והן בייעודי השימוש שלהם" (שורות 4-5). הדוגמאות המוצגות בפסקה הראשונה מראות את השינוי בכמה מתוך היבטים הללו:

- (1) היבט אחד
- (2) שני היבטים
- (3) שלושה היבטים
- (4) אף אחד מההיבטים

2. לפי הפסקה השנייה, מה מהבאים לא תרם לריבוי מספרם של גורדי השחקים?

- (1) תהליכי הגירה שהציתה המהפכה התעשייתית
- (2) פיתוחים שהפכו את המעלית לבטוחה יותר
- (3) הקמת מפעלים לייצור פלדה
- (4) האפשרות להשאיר קורות פלדה חשופים

3. הסגנון האדריכלי של "אסכולת שיקגו" (שורה 12) -

- (1) הוא הסגנון הבולט בבניית גורדי שחקים עד ימינו
- (2) היה הסגנון הראשון בו נעשה שימוש בקורות פלדה
- (3) התפתח לפני שהתרחשה המהפכה התעשייתית
- (4) השאיר חותם על סגנונות אדריכליים עכשוויים

4. החלפת הביטוי "אוצרת בחובה" (שורה 15) במילה _____ לא תשנה את משמעות המשפט.

- (1) פותרת
- (2) מכילה
- (3) מתעלמת מ-
- (4) משוללת

5. בהשוואה של גורד שחקים למסמר (שורות 17-24), ה _____ המסמר מקביל ל _____ גורד השחקים.

- (1) כוח שמפעילה התמונה על / כוח שמפעילה הרוח על
- (2) חומר ממנו עשוי / סוג האדמה עליה בנוי
- (3) עומק בקיר אליו מוכנס / גובה של
- (4) חוזק של הקיר בו נעוץ / עוצמת הסופות באזורו של

6. טליה מתגוררת כל חייה באותו בית פרטי, ובשנה האחרונה נבנה בסמוך לביתה גורד שחקים. לפי הפסקה האחרונה, איזו מבין התופעות הבאות איננה תופעה שטליה עשויה לחוות?

- (1) ירידת ערך הקרקע עליה בנוי ביתה
- (2) פקקי תנועה מרובים בסביבתה
- (3) הפחתה בעוצמת האור החודרת לחלונות ביתה
- (4) בחצר ביתה יורגשו רוחות עזות מבעבר

קטע קריאה 10

קראו בעיון את הקטע, וענו על השאלות שאחרי.

- (1) כלכלה היא ענף במדעי החברה העוסק בתהליכי ייצורם של אמצעים חומריים, ובאופן חלוקתם. חוקרים העוסקים בכלכלה של מדינות בוחנים את יחסי הגומלין בין שלושה כוחות שוק המרכיבים את המשק המדיני - אנשים פרטיים, בתי עסק והממשלה. אחת השאלות המרכזיות המעסיקה את העוסקים בענף זה היא באיזו מידה על הממשלה להתערב ולהכווין עסקים ועובדים שכירים. דוגמה להתערבות כזו היא סבסוד פעילותם של בתי עסק המייצרים תוצרת מסוימת והגבלת בתי עסק המייצרים תוצרת אחרת. תיאוריות כלכליות קלאסיות גרסו שפרט לתחומים ייחודיים כגון הגנה, חינוך ותשתיות, אל לממשלה להתערב בכוחות השוק הכלכליים. לפי תיאוריות אלו, מתן האפשרות לכל אדם לפעול כראות עיניו לשיפור מצבו הכלכלי האישי, יחזק במקביל גם את הכלכלה הלאומית.
- (5) ג'ון מיינרד קיינס היה אחד מהחוקרים שהובילו למהפכה בתפיסת תפקידה של הממשלה בהכוונת הכלכלה. קיינס פעל בארצות הברית בשנים שלאחר המשבר הכלכלי העולמי שהתרחש בשנת 1929 שזכה לשם "השפל הגדול". לטענתו, לעיתים השיקולים הכלכליים של אדם פרטי אינם עולים בקנה אחד עם השיקולים הלאומיים. על-מנת לצאת מהמשבר ולהגדיל את התוצר הלאומי, יש צורך להגדיל את הביקוש למוצרים ולעודד את פעילותם של בתי עסק. עם זאת, בשעת משבר אנשים נוטים לחשוש מלהגדיל את הוצאותיהם. ואכן, גם כאשר הוקטנו שיעורי האבטלה והועלו משכורתיהם של עובדים, העדיפו אנשים לחסוך את כספם ולא להשתמש בו לצריכה מוגברת. הפתרון לפי קיינס הוא הגברת ההתערבות הממשלתית במשק. דווקא בעת משבר, כשאנשים פרטיים נמנעים מהוצאות, על הממשלה להשקיע כספים בפיתוח תשתיות ולקצץ במסים. פעולות אלה, שנראות כמעודדות את הגירעון הממשלתי, למעשה יובילו לצמיחה במשק. לפי הכלכלה הקיינסיאנית נדרשת מעורבות ממשלתית מעמיקה כל אימת שמופר האיזון בין ההיצע והביקוש במשק.
- (10) הכלכלה הקיינסיאנית הונהגה במדינות רבות בעשורים העוקבים לפרסומו של קיינס, ברם, במשברים רבים לא תאמו ההתרחשויות בשטח את התחזיות הנובעות מהתאוריה. המתנגדים לגישה טענו כי התערבות ממשלתית בכלכלה והזרמת כספים למשק לא רק שלא מובילים לתוצאה הרצויה, אלא גם עלולים להזיק, ולהוביל לירידת ערך המטבע ולעליית מחירים במשק. הכלכלן מילטון פרידמן נחשב לאבי ה"אסכולה המוניטרית", המנוגדת לכלכלה הקיינסיאנית. פרידמן גורס כי על הממשלה למשוך ידה מכל התערבות בעניינים כלכליים. הוא הרחיק לכת אף יותר מהתיאוריות הקלאסיות וטען כי יש להפריט גם תחומים כמו חינוך, בריאות, ואספקת תשתיות כגון חשמל ומים.
- (15) במאמר שפרסם מילטון פרידמן בשנת 2003 תחת השם "חצי ניצחון", הוא מתאר את התמורות שחלו בין התפיסות הכלכליות המנוגדות בארצות הברית. לטענתו, במחצית הראשונה של המאה ה-20, הייתה הסכמה כמעט גורפת בקרב כלכלנים באשר לצורך באחזקה ממשלתית באמצעי הייצור, ואילו בימינו התפיסה השלטת היא האסכולה המוניטרית. אולם בפועל, במהלך שנים אלו גדלה והסתעפה התערבות הממשלה בעסקים פרטיים, ושיעור התקציב של ממשלת ארצות הברית המוקדש למטרה זו עלה מעשרה אחוזים לשלושים אחוזים.
- (20) הכלכלה הקיינסיאנית הונהגה במדינות רבות בעשורים העוקבים לפרסומו של קיינס, ברם, במשברים רבים לא תאמו ההתרחשויות בשטח את התחזיות הנובעות מהתאוריה. המתנגדים לגישה טענו כי התערבות ממשלתית בכלכלה והזרמת כספים למשק לא רק שלא מובילים לתוצאה הרצויה, אלא גם עלולים להזיק, ולהוביל לירידת ערך המטבע ולעליית מחירים במשק. הכלכלן מילטון פרידמן נחשב לאבי ה"אסכולה המוניטרית", המנוגדת לכלכלה הקיינסיאנית. פרידמן גורס כי על הממשלה למשוך ידה מכל התערבות בעניינים כלכליים. הוא הרחיק לכת אף יותר מהתיאוריות הקלאסיות וטען כי יש להפריט גם תחומים כמו חינוך, בריאות, ואספקת תשתיות כגון חשמל ומים.
- (25) במאמר שפרסם מילטון פרידמן בשנת 2003 תחת השם "חצי ניצחון", הוא מתאר את התמורות שחלו בין התפיסות הכלכליות המנוגדות בארצות הברית. לטענתו, במחצית הראשונה של המאה ה-20, הייתה הסכמה כמעט גורפת בקרב כלכלנים באשר לצורך באחזקה ממשלתית באמצעי הייצור, ואילו בימינו התפיסה השלטת היא האסכולה המוניטרית. אולם בפועל, במהלך שנים אלו גדלה והסתעפה התערבות הממשלה בעסקים פרטיים, ושיעור התקציב של ממשלת ארצות הברית המוקדש למטרה זו עלה מעשרה אחוזים לשלושים אחוזים.
- (30)

השאלות

1. מהנאמר בפסקה הראשונה, איזו מהטענות הבאות אינה משתמעת לגבי "תיאוריות כלכליות קלאסיות" (שורה 6)?
- (1) הן עסקו בין השאר במידת ההתערבות הממשלתית הדרושה בבתי עסק ובפעילות שכירים
- (2) הן תמכו בהתערבות ממשלתית בתחומים מסוימים
- (3) הן תמכו בסבסוד ממשלתי לכל בתי העסק כדי לחזק את הכלכלה הלאומית
- (4) נובע מהן שכאשר אדם פועל למען תועלתו האישית הוא תורם גם לתועלת הכלל

2. לפי רעיונות הכלכלה הקיינסיאנית -

- (1) בתקופות בהן אזרחים ממעטים בקניית מוצרים, הוצאות הממשלה צריכות לגדול
- (2) ישנו ניגוד תמידי וקבוע בין שיקולים כלכליים לאומיים לבין שיקוליו של הפרט
- (3) קיצוץ במסים גורם לאנשים לחשוש מהגדלת הוצאותיהם
- (4) על הממשלה לעודד מובטלים ומעוטי הכנסה לחסוך את כספם

3. "במשברים רבים לא תאמו ההתרחשויות בשטח את התחזיות הנובעות מהתאוריה" (שורות 20-21). כלומר, היו מקרים בהם בעת משבר -

- (1) ממשלות התערבו בכלכלה, והמשברים הכלכליים נפתרו
- (2) ממשלות נמנעו מלהתערב בכלכלה, והמשברים הכלכליים נפתרו
- (3) ממשלות התערבו בכלכלה, והמשברים הכלכליים לא נפתרו
- (4) ממשלות נמנעו מלהתערב בכלכלה, והמשברים הכלכליים לא נפתרו

4. ניתן להבין מהפסקה השלישית כי "האסכולה המוניטרית" (שורה 24) -

- (1) נוגדת את רעיונותיו של מילטון פרידמן
- (2) תומכת בהתערבות ממשלתית רק בתחומי החינוך, הבריאות ואספקת תשתיות
- (3) מצליחה למנוע ירידות בערך המטבע
- (4) קרובה יותר לתיאוריות כלכליות קלאסיות מאשר לתורתו של קיינס

5. מדוע קרא מילטון פרידמן למאמרו בשם "חצי ניצחון"?

- (1) התיאוריה שהגה פרוחה במחצית הראשונה של המאה ה-20, אך כשלה במחצית השנייה
- (2) תפיסתו זכתה לתמיכה נרחבת, אך אינה מיושמת בפועל
- (3) חצי ממדינות העולם יישמו את רעיונותיו וחצי מהמדינות הלכו בעקבות רעיונותיו של קיינס
- (4) האסכולה המוניטרית יושמה בהצלחה בארצות הברית אך כשלה במדינות אחרות